

Maria FODOR

DREPT PROCESUAL CIVIL

*TEORIA GENERALĂ. JUDECATA ÎN PRIMĂ INSTANȚĂ.
CĂILE DE ATAC. MIJLOACE PROCESUALE DE ASIGURARE
A UNEI PRACTICI JUDICIARE UNITARE. PROCEDURI SPECIALE.
ARBITRAJ*

Reglementare, doctrină, întrebări, grile

Curs pentru licență (FF, IFR, ID) și master

Maria FODOR

DREPT PROCESUAL CIVIL

**TEORIA GENERALĂ. JUDECATA ÎN PRIMĂ
INSTANȚĂ. CĂILE DE ATAC.
MIJLOACE PROCESUALE
DE ASIGURARE A UNEI PRACTICI JUDICIARE
UNITARE. PROCEDURI SPECIALE. ARBITRAJ**

Reglementare, doctrină, întrebări, grile

Curs pentru licență (FF, IFR, ID) și master

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2022-

CAPITOLUL I

DREPTUL PROCESUAL CIVIL – RAMURĂ ȘI ȘTIINȚĂ A DREPTULUI

1. Dreptul procesual civil – noțiune, caractere și delimitare

De-a lungul timpului, Dreptul procesual civil – ca ramură a sistemului dreptului¹ – a primit diverse definiții, dar care, în esență, au același conținut².

În accepțiunea noastră, Dreptul procesual civil reprezintă acea ramură a sistemului dreptului care reglementează organizarea judiciară, competența organelor de jurisdicție, activitatea de judecată și cea de executare silită, precum și raporturile care se nasc între participanții la aceste activități, desfășurate în scopul soluționării proceselor privitoare la drepturi civile ori la interese legitime care se pot realiza numai pe calea justiției³ sau în scopul punerii în executare silită a titlurilor executorii.

¹ Prin „sistemul dreptului românesc” înțelegem totalitatea normelor juridice adoptate de statul român, norme rânduite în cadrul ramurilor de drept, care, la rândul lor, sunt alcătuite din instituții juridice (**Gh. Beleiu**, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1992, p. 39, nota nr. 1). A se vedea și **I. Rădulescu**, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, pp. 7 și 34-35 și autorii acolo citați.

² A se vedea: **E. Herovanu**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească”, Iași, 1926, p. 4; **P. Vasilescu**, *Curs de procedură civilă*, Facultatea de Drept, București, 1941, p. 11; **I. Stoenescu, S. Zilberstein**, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, p. 25; **V. Negru, D. Radu**, *Drept procesual civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 7; **I. Stoenescu, Gr. Porumb**, *Drept procesual civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 9; **V.M. Ciobanu**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală*, vol. I, Ed. Național, București, 1996, p. 158; **I. Leș**, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 13; **M. Tăbârcă**, *Drept procesual civil*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 9; **L. Cătuna**, *Drept procesual civil*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 2.

³ **M. Fodor**, *Drept procesual civil*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 11. Pentru a evita o posibilă repetare, sintagma „proces civil” va fi înlocuită, deseori, cu expresii sinonime, precum: pricină, cauză, litigiu. Precizăm însă că există litigii care nu implică și un proces, după cum există și procese fără litigii. De fapt, litigiul rezultă din confruntarea a cel puțin două pretenții antagonice: este vorba deci despre o situație de fapt care poate sau nu să declanșeze un proces și care, oricum, îi este prealabilă. De altfel, intervenția instanței nu se produce numai în caz de litigiu (materie contencioasă), ci, în aceeași măsură, și în absența acestuia (materie necontencioasă – grațioasă). În acest sens și **H. Croze, C. Morel, O. Fradin**, *Procédure civile, Manuel Pédagogique et pratique*, Ed. Litec, Paris, 2001, p. 107.

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, „litigiu” înseamnă conflict între persoane, instituții, state etc., care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj etc. și provine din termenul francez „litige”, latin „litigium”.

Din această definiție, se desprind următoarele elemente:

În primul rând, Dreptul procesual civil este o ramură a sistemului dreptului, adică un ansamblu de norme juridice.

Normele Dreptului procesual civil sunt cuprinse în „izvoarele dreptului procesual civil”¹. Acestea formează **conținutul Dreptului procesual civil**.

Ansamblul normelor Dreptului procesual civil este grupat în instituțiile Dreptului procesual civil, adică grupe de norme care reglementează subdiviziuni ale obiectului Dreptului procesual civil². Sunt instituții de Drept procesual civil: acțiunea civilă; participanții la procesul civil; competența instanțelor judecătorești; actele de procedură și termenele procedurale; judecata în primă instanță; judecata în apel; căile extraordinare de atac; recursul în interesul legii și procedura pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept; procedura necontencioasă, arbitrajul; executarea silită; procedurile speciale.

Aceste instituții sunt grupate în doctrină în trei părți: partea generală, partea specială și executarea silită. Ele formează obiectul de studiu al Dreptului procesual civil, ca disciplină juridică. Partea generală are ca obiect de studiu principiile (generale) și instituțiile aplicabile tuturor etapelor și fazelor procesului civil, spre deosebire de partea specială, unde este tratată activitatea specifică fiecărei etape și fiecărui moment a/al judecății. În schimb, executarea silită cuprinde instituțiile procesuale specifice celei de a doua faze a procesului civil, unde este analizat modul de aducere la îndeplinire a dispozițiilor cuprinse în actul final al judecății – hotărârea judecătorească – sau în alt titlu executoriu³.

În al doilea rând, **obiectul Dreptului procesual civil** este format din raporturile juridice care se nasc între participanții la procesul civil, numite raporturi juridice procesual civile⁴. Ele dobândesc acest caracter – de raporturi procesual civile – numai în măsura în care sunt reglementate prin normele procesual civile.

¹ Pentru „Izvoarele dreptului procesual civil”, a se vedea Secțiunea 2 din prezentul capitol.

² Obiectul unei ramuri de drept îl constituie o categorie de relații sociale, ce intră sub incidența normelor acelei ramuri.

³ De pildă, în afară de hotărârea judecătorească, care este principalul titlu executoriu, sunt astfel de titluri: înscrisurile autentificate de notarul public, care constată creanțe certe, lichide și exigibile; cambia, cecul și biletul la ordin; contractul de leasing; contractul de locațiune încheiat pe perioadă determinată sau nedeterminată prin înscris sub semnătură privată și înregistrat la organul financiar competent constituie, în condițiile art. 1.809 alin. (3) sau, după caz, ale art. 1.816 alin. (3) C. civ., titlu executoriu.

⁴ „Fiecare raport de drept ni se prezintă ca o relație de la persoană la persoană, determinată de o regulă de drept (...)” spunea **Savigny**. Astfel, continuă același autor, „(...) orice raport de drept se compune din două elemente: 1. o materie dată, adică relația însăși; 2. ideea de drept care guvernează această relație. Primul ar fi dar elementul material al raportului, un simplu fapt; celălalt, elementul plastic, care înobilează faptul și-i impune forma juridică” (**Savigny**, *Droit romain*, **T. Prodan**, *Théorie générale des droits réels* (Thèse, 1905, cartea a II-a, § 52). În majoritatea cazurilor, raporturile inițiale suferă influența conflictului care face să se nască pretenția, iar în cursul formelor judiciare care alcătuiesc conținutul acțiunii civile, ele apar modificate sau transformate în raporturi noi.

Raporturile procesual civile generează drepturi și obligații sau îndatoriri pentru participanții la procesul civil, care sunt de natură diferită față de acelea ce derivă din raporturile de drept material sau substanțial. Natura juridică diferită a drepturilor și obligațiilor generate de cele două categorii de raporturi juridice se fundamentează pe faptul că Dreptul procesual civil garantează eficacitatea și respectarea normelor de drept material care consacră drepturi subiective și obligații corelative pentru persoanele fizice și persoanele juridice. Altfel spus, normele Dreptului procesual civil intră în acțiune, de regulă, în momentul în care normele dreptului material sunt nerespectate, adică în ipoteza în care drepturile subiective civile sau interesele legitime sunt nesocotite, încălcate ori obligațiile nu sunt îndeplinite¹, caz în care dreptul capătă un caracter nou, el devine pretenție², dacă titularul dreptului se manifestă în acest sens. Drepturile și obligațiile procesual civile alcătuiesc conținutul raporturilor procesual civile și sunt reglementate în mod amănunțit prin normele Dreptului procesual civil, în funcție de calitatea participanților la proces. Prin urmare, până în momentul declanșării procesului civil, nu putem vorbi de raporturi juridice procesual civile, ci de raporturi juridice de drept civil în sens larg. Așadar, raporturile juridice procesual civile sunt raporturi reglementate de normele procesual civile, care se nasc sau apar în cursul desfășurării procesului civil³.

Însă dreptul și raportul ce se aduc în discuție, nefiind decât drepturi și raporturi secundare, existența lor n-ar putea fi lămurită, nici legitimată, decât în legătură cu drepturile și raporturile primare sau originare din care derivă. „Dar exercițiul acțiunii în justiție, bazată pe pretenția reclamantului și pe rezistența în apărare a pârâtului, creează un raport juridic de o natură cu totul specială”, numit raport procesual, iar exercițiul căilor de executare, care sunt tot o formă, în continuare, a acțiunii, creează, de asemenea, un raport juridic special, numit raport de executare silită (E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, Institutul de Arte grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1932, pp. 98-99).

¹ Normele procesual civile intră în acțiune în momentul ivirii acelor împrejurări de fapt, de natură să provoace intervenția lor, în sensul de a da naștere, de a modifica, de a stinge sau de a împiedica nașterea unor raporturi juridice procesuale. Asemenea împrejurări de fapt, potrivit legii, capătă semnificația unor fapte juridice (a se vedea M. Apetrei, *Drept procesual penal*, Ed. Victor, 2004, p. 29). De exemplu, sesizarea instanței prin cererea de chemare în judecată reprezintă un fapt constitutiv, care dă naștere unor raporturi procesual civile. Renunțarea la dreptul subiectiv împiedică nașterea raportului juridic procesual civil. Tranzacția judiciară, primirea ori renunțarea la judecată duc la stingerea raporturilor procesual civile.

² În acest sens, V.M. Ciobanu, *op. cit.*, vol. I, p. 8.

³ Dependența în care se găsesc atât drepturile civile, cât și raporturile juridice față de norma de drept „(...) se traduce într-o situație particulară”, pe care doctrina o numește situație juridică (E. Herovanu, *Principiile, op. cit.*, p. 99), distingând între situația juridică subiectivă (personală) și situația juridică obiectivă sau legală (impersonală) ori între situația juridică concretă și situația juridică abstractă. Cu alte cuvinte, existența normei de drept creează, pentru toate persoanele ce intră sub incidența ei, o situație juridică abstractă sau virtuală. Însă, de îndată ce norma obiectivă se aplică în fapt, grație unui fapt juridic sau unui act juridic, persoana față de care se aplică se află într-o situație juridică concretă sau individuală, care-i permite să conserve și să apere toate avantajele pe care i le asigură legea. De exemplu, dreptul de a reclama în justiție pentru a valorifica o pretenție, consacrat în mod general prin diverse texte și principii exprese, creează în favoarea sau în sarcina fiecărei per-